

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 3.

У НОВОМ САДУ 15. ЈАНУАРА 1887.

ГОД. III.

НА ГРОБУ ВАСЕ ЧАРАПИЋА.

ОД М. Ђ. МИЛИЋЕВИЋА.

Бејаше дан страпан; дан историјски; дан, у који се једноме народу пресуђује: слобода, или — смрт!

Све синове своје, све умље своје — народ бејаше прибрао на једно место; бејаше опацао тврди град Београд!...

Пред свачијим очима стајаше, тога дана, ова дилема: освојити Београд — објавити народни васкрс; не освојити Београд — показати немоћ, смрт!...

* * *

У таке тренутке, пред таким послом, зна се колико вреде очи, које провиђају дубље; колико је драга мишца, која дохвата даље! Кратко казати: шта вреди војвода-јунак!

И гле у војсци једнога, који је одвојио од свих других; на кога жудно гледе равни; кога припитују старији; на кога се надају сви. Гомили се дижу на прсте: да виде лице његово, да чују речи његове!

И гле, одиста, кад он говори — сви слушају; кад се он смеши — сви се радују; кад се он замисли — сви се забрину!...

Јунак је тај средњега раста, а мишице крепке; малко је тврда уха, али је жива, ватрена ока.

— Не брините се! проговори он: — леп сам сан снιο ноћас; победа је наша. Сутрашња зора још не ће загорити, а Београд ће бити у рукама српским. Само ви гледајте у мене, и што чиним ја, чин'те и ви! То знајте, и сваком кажите!...

И оде шапат од уста до уста; од Дунава

„Они, који су пали за отаџбину, имају права да се народ Богу моли на гробовима њиховим. Међу најлепшим именима њихова су имена још лепша! Свака друга слава мркне и чезне пред славом њиховом! Као мајка чедо, њих народ вас ниша у гробу њихову“!....
Виктор Иго.

до Саве, као муња, пролете кроза Србе храбрени глас:

— Победа је наша! Пре сванућа на светог Андреју Београд ће бити варош српска! То каже човек, који Турке добро зна; то вели човек, који Београд добро познаје; то вели — војвода Васа Чарапић!

И нова храброст задахну сва срца, и свуда се зачу жеља: напред! напред!

* * *

Смрче се; земљу притиште тамна новембарска ноћ. Овлада мртва тишина. На Београду су две велике војске, једна против друге; и нигде нема ни тутња, ни бата; само, са српске стране, на одређеним местима, уговорени шапат ромори:

— Напред! Напред! Напред!

И живо море стаде милити к тврдим опкопима Београдским!

Гле војводе Васа Чарапића! Гле за њим његових соколова Подунаваца! Ено примаконше се под саму утврђену стражару турску.

На један мах, негде, на одбранбеној линији, Турци осетилше Србе; одмах плотуном огласилше напад, и буктињама осветливши ровове, стадоше гађати нападаче — све у месо!

Чарапић, са својима, бејаше под грлићима турских пушака; мало још, па су се Срби и Турци могли у кости хватати!

У киши од куршума, скачући напред, Чарапић се, у један мах, окрете назад, к друговима, и рече:

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

— За мном те браћо! Још неколико ко-
рака, па смо на шанцу!

У тај несрећни тренутак, при светлости од
буштиње, Турци из стражаре сложише у дрскога
војводу!

Самртно олово погоди Васу у крста, па изби
на мали трбух!

Јунак паде, јекнувши:

— Гле! Изведе ме пас, закон му ње-
гов!

Најближи другови узеше га на пушке, и из-
пеше на Таш-мајдан.

Кад они ношаху рањена војводу, зачу се
глас Милисава Чамџије, који већ беше усео на
турски топ, и пева, колико га глава доноси.

Чарапић, и ако је тврдих ушију, чу Ми-
лисава, па, весео, проговори:

— Не рекох ли ја вама: наша је
победа? Хвала богу милостивому!
Ово је најсрећнији дан у мом жи-
в-о-т-у

Издахну!

* * *

На светог Андреју, 1806., први петли још
не запеваше, а Срби већ беху у Београду. Они,
одиста, могаху рећи:

— Београд је српски!

Ну у то исто доба, кроза српску војску,
пролеташе тужни глас:

— Чарапић пао! Чарапић пао!

Одслуживши молитву захвалности, српска
се војска згрте на опело јунаку војводи, Васи
Чарапићу. И, одиста, њега оплака цела јуначка
војска. Најближи другови му, сахранивши га у
манастиру Раковици, говораху међу собом:

— Лака ти земља, славни Чарапићу, а за
душу твоју молиће се црква богу јутром и ве-
чером. Сузе пак захвалних потомака довека ће
на гробу твоме залевати цветак незаборавак!

То рекавши, они се пожуреше за великим
послом, који су били започели, оставивши нама,
потомцима, да захвалношћу својом, на гробо-
вима великих својих предака учинимо оно, што
њихови савременици нису имали кад, да ту
црпемо задахе за даље велике службе својој
отаџбини!

* * *

Од смрти Чарапићеве бејаше протекло угод
78 година, 6 месеца и 2 дана, кад мене слу-
чај донесе у манастир Раковицу, па захвални
помен другом једном заслужном покојнику. Бе-
јаше ту, осем мене, доста других Београђана.

Очекујући, да се богомоља почне, ми разгледа-
смо цркву, и гробље око цркве.

Цркви са севера, до самог њеног западног
рогља, стоји један нов дрвени крст, преплетен
жицом за гвоздену оградицу. На крсту је до-
ста алкаво сročено име:

»Васа Чарапић.«

— А зар је овде укопан Чарапић? упита
зачуђано један Београђанин.

— Не ће бити то онај славни Чарапић,
одговори други: — овај је крст са свим нов!

— Тај крст није ни у земљу побијен, рећи
ће трећи: — него је само приплетен жицом
уз ову оградицу!

— Али погледајте, викну четврти: — на
овом је крсту, на његовој источној страни, било
име: Миленко Димитријевић, па су та
слова почупана, и неко је са западне стране
крсту сročио име: Васа Чарапић!

Сви се зачудише и згледаше.

— Чудо је, да славни Чарапић нема ни-
кака поменика на своме гробу? рече један
војник.

— Ваљда нема никога од рода својега, од-
говори му један грађански чиновник

У тај мах, једна жена, са упаљеном све-
ћицом, приђе, прекрсти се, целива крст, и при-
вошти за њ свећицу

— Е, ова, помислих ја: — као она удо-
вица у јеванђељу, принесе тише, него сви други
потомци

* * *

Чарапићу! Змају од Авале!

Животом својим учио си Србе како се
отаџбина ослобођава од туђинске силе;

Смрћу својом показао си им: како се
мре за отаџбину; а

Гробом својим сведочиш, колико дуго
ваља чекати сузу захвалности!

Од тебе, славо наша, примера и сувише!

Од нас пак, дужних потомака, заборавно-
сти и преко више!

»Они, који су шали за отаџбину, имају права
да се народ Богу моли на гробовима њиховим. Међу
најлепшим именима њихова су имена свакад још
лепша! Свака друга слава мрдне и чезне пред сла-
вом њиховом. Као мајка чедо своје, њих народ вас
ниша у гробу њихову!

Гласниче небеса, заштитниче неприпознате
врлине, Викторе Иго, да ли ће кад и Срби
чути твоје спасовне речи?!

ИЗ НИЧЕГА.

ПРИПОВЕТКА О ПРОПАДАЊУ НАШИХ СЕЉАКА.

ОД МИТЕ ЖИВКОВИЋА.

I. На вашару.

Вашар је по селима и варошицама велики светац.

У сваког је мештанина пуна кућа гостију. Ту се кува и пече, чини се гозба, па се иде на вашар, да се која попије.

Неко истера говече ил марвинче на вашар, да га прода; неко иде, да што купи за кућу или за газдалук.

Неко одводи кћер, да јој нађе прилику, неко сина, да му »мерка« газдарицу.

Све живо иде на вашар.

Тек бабе и старци, што не могу допетљати чак на вашариште, остану и чувају кућу. А вашар ти је баш прави вашар.

Чим допреш до крајњих кућа, већ чујеш жагор да ти уши заглухну.

Овај хвали воће, онај судове, овај кестење, онај пожеве, па ти се они већином од вике и прашине промукли гласови помешају те се начини дрека, да јој не знаш крсна имена.

Па тек звека!

Један купује казан, па кад стане клопати, сваки ти се живац потресе.

Други бира бићу клепетушу; стане звека, да полудиш.

Па уз све то кад стане пред »великом комедијом« — где показују своју вештину неколики гладни и другде из моде изашли вештаци — потмуло ударати добом уз нескладну пратњу две три пукнуте трумбете и једне раздешене кларинете; и кад стане под »ринглшпиллом« јаукати и кукати какав оклепани веркл, извијајући коју од оних арија, што је била врло у моди онда, кад је мог деде прамдеда био берберски калфа у Бечу; и када кроз све те тонове зачујеш још две три тамбурашке банде, једну трумбеташку, неколике циганске, једну десетину гајдаша — разне висине и дубљине — и једно петнаесторицу хегедаша, па видиш, како ти се то све из петиних жила уцело, да једно друго надшкриши, наддречи и надгутњи; и када ти у сред те хармоније допре до већуто намученога слуха страховита рика каквога бика, што је побеснио па јури и све пред собом обара, или ти до мозга продре хитро хрзање ватренога вранца, што се од газде отео па јури, а свет испред њега плашљиво бежи

у страну — е, кад све то чујеш, драги читаоче, који си први пут дошао на вашар (претпостављам, да још ниси са свим оглувио), знам, да ћеш сто миља далеко бежати па ће ти још у ушима звонити тај страховити концерат.

Но има томе друга лека!

Ваља само отићи под једну од оних небројених чатрља, где се пије — на сваком је вашару највише тих чатрља, јер се на вашарима увек највише пије, и ако су вашари измишљени тога ради, да се што лакше и јефтиније купује и продаје. Ту има вина, пива и ракије па буд ћеш угасити жеђ, туд ће те која му драго свирка — у свакој чатрљи има нека — спасти својом и ако не баш потпуном хармонијом од оне паклене дисхармоније на пољу.

Попио си коју, загрејао си се.

Слух ти мало дошао себи од оног чуда, у неколико се већ и навикао на ону вреву и на оне против свију музичких закона измешане звуке те без велике опасности по своје на муке ударене уши можеш поћи по вашару. Само мораш, бар с почетка, добро пазити, да што више посла даш којем другом чулу, па пример очима, не би ли ти слабије радио слух.

А и имају очи посла!

Где год падну, све виде нешто ново, нешто друкчије.

Овде су трговци са разном вуненом и памучном робом. Онде кујунције, па платнари, па шеширције, па кројачи, — и ко ће их све изређати! А све је то ушорено, сваки руфет за себап шор.

И свуда туд пуно слепаца и просјака. Неке те страх погледати, а код некога прилично постојини, да чујеш, како пева Краљевића Марка или Страхињића бана:

Када све то прегледиш, ево те и међу колачаре.

Ту ћеш се, вере ми, дуже позабавити, ако си нежењен, а нећеш баш бежати, ако си и ожењен.

Ту је лепи свет.

Све ти се то обукло у стајаће рухо па хода.

Ту ћеш видети сељанке са неколико низова дуката, са неколико сеферина — бљеште на сунцу; на њима богато одело, све сама свила и фина вуна, па некој стоји и боже помози, али нека се оправила буди бог с нама.

Видећеш и многу, што се »држи на моди«, како сељани крсте мајсторске кћери или оне сељанке, што не носе сељачко одело. Биће ту и која госпођица и госпођа. А међу свима има лепотица да ти срце заигра...

Ето то је од прилике вашар.

Такав вашар био у Б.

Под оном највећом чатрљом од дасака селе неколике газде, први људи у Б.

Пију.

»Још једну, Јано! Да намиримо десет!« заповеда Акса Живановић, човек око четрдесет, покрупан и плећат; на њему плава чоха; може му се, јер има око сто педесет ланаца прве земље; свугде признат и вићен.

»Часте, брате, кад имаш зашто!« рећи ће Живко Перић, омален а дежмекаст вршњак Аксин.

»Ни-није шала, онака бе-бедевија, па-па само тр-триста фо-форинти!« замуцкује Бошко Гргић, крупна људескара, тек прешао четрдесет пету а сед као овца.

»Ама сам и имао муке!« и Акса паточи па се налакти на сто. »Хоће Тавашија да је куши па хоће! Кобила и мени замакла за око. Дурут опет заценио триста па не попушта ни крајцаре. Даје Тавашија двеста педесет, дајем ја пет више. Тавашија шесет, ја и пет; он седамдесет — осамдесет, ја и пет. Како смо потерали, још би и три стотине претерали. И бог и душа, још би је Тавашија одвео — бољи је газда од мене. Срећом на Тавашијино двеста деведесет рекнем ја одмах: триста, и Дурут ми уклопи улар. Новце па је води, вели он. Видим, и њему је криво, да оде тако криво марвинче у мађарске руке.«

»То ће и бити — Србенда ти је оно, да му пара нема!« потврђује Милован Гаврић.

»Него све ми се чини, тешко му би, растати се с кобилем«, наставља Акса мало тише. »Кажу, бедевију је волео као очи у глави. Е али тако је! Хоће он, да је барабар с нама. И сами знате, кад седне с нама да пијемо, не можемо га се отрести, хоће он да плати! Па ни по јада, да је само то! Али он хоће сваки дан у бирцуз! Онако му је бедевија и била последње, што је имао да прода.«

»Моја је, па могу шта с њоме хоћу!« љутито загрми крупна гласина Акси иза леђа.

Осврте се Акса.

Пред њиме човек од својих тридесет година, Аксиног узраста, ал плећа му скоро за још

једна Аксина, на свака врата не могу ући; црне очи севају а лице мало поззеленило.

»Немој да се љутиш, Милане! Нисам мислио ништа ружно!« извињује се Акса и пружа му своју столицу. »Седи, да пијемо алдумаш!«

»Сад би да ме частиш, а после ћеш и на другом месту да ми се ругаш?«

»Немој бити дете, Милане!« утишава га и Милован. »Каже ти човек, није ништа ружно мислио па што ти сад тераш мак на конач?«

»Е, мој кума-Миловане, не знаш ти, како је мени, што сам морао кобилу продати! Чини ми се, потукао бих се са целим вашаром, тако ми је криво! И још ме овај дира, а знам, да је бедевија сад његова!«

»Чудна купуса!« осече се Акса; криво му што се у опште морао извињавати, а још кривље, што тај голаћ не прима извињавања. »Као да сам ти очи извадио! Ако ти је право, право; ако није, шта ћу ти!« и он седе.

»И није ми право! И нека се узме на ум, ко мене дирне — ма ко то био!«

Изгледало је, као да Дурут све изазива.

Које вино, које претња, и Акса се ражљути.

»Е сад нек је доста! Или иди или ће сад бити триста чуда!«

»Охо! Како си се накострешо, рекао би човек, хоћеш нешто и учинити! Него послушаћу те — идем. То и онако није моје друштво. Само не мисли, одох, што те се бојим, већ што сам несрећне руке а не мили ми се бајбок. Знаш, волим бирцуз — сам си рекао — и он воли мене. Волим ти се с њиме, баш као што сам се негда волео — с твојом женом.«

Дурут се сам од својих речи трже, ал доцкан; у љутини му се реч омакла.

»Зар баш тако?« цикне Акса па хоће да га дохвати за гушу.

Дурут измахне, а Акса се пружа, колики је дуг.

Двадесет руку шчепаше Дурута.

И понесоме се.

Док си ударио длан о длан, а Дурута изгурали пред чатрљу и сад се започе права борба.

Нападаци хоће да га оборе, а он се напиње из све снаге и не да се. Кога дохвати руком, баца га на десетину корака; тај му више не долази под руку.

Али грдна је фамилија Аксина па све то

чуо: туку брацику — тако су га звали — и дошло, да га свети.

Већ се гужва докотурала до једне колачарске шатре.

На Дуруту до појаса нема ни једне крпице; коса му разбарушена, сав је изгребен.

Уморио се и он, уморили се и нападачи.

Кад ал Дурут из ненада зашне из петиних жила и размахне рукама око себе.

Нико се тој сили није надао и сви се нападачи откотрљаше на све стране.

Доби маха Дурут и дохвати мотку од шатре, ишчупа је и надиже је.

Стадоше жене врштати, а људи викати.

Све прште, куд које

Дурут нагне онамо, камо већином побегоше нападачи.

Закрвавио је очима и већ не разазнаје, ко му је крив, ко није; размахује око себе, и мотка обара, што дохвати.

И испуни му се пређашња жеља — приметно је борбу са целим вапшаром и потерао је пред собом скоро цео вапшар.

Већ је грдну штету починио: поломио, полупао, посваљивао.

Он је тражио онога, који га је данас онако љуто за срце ујео, који је крив, што се сва ова брука начини.

И нађе га.

Како је с осталима бегео, угануо ногу и пао.

Познао га Дурут из далека и како му лако прилази, све се земља тресе.

Стиже и подиже мотку.

У самртноме страху Акса склопи очи.

У тај мах дрекну очајан глас женски:

»Не, тако ти бога!«

До срца дирну тај глас љутитога Дурута, кроз све му кости прође и он се трже — а мотка фијукне баш поред Аксине главе, тресне о земљу и пуче на поле.

Дурут стаде као укован.

»Хвала ти, Дуруте, хвала, што га ниси убио — то ми је други отац!«

»А ко си ти?« прошапуће он.

»Та ја сам Јелка — служим код Аксе!« и она га зачуђено погледа, као требало би да он то зна.

Дурут дубоко уздахне па превуче руком преко чела.

Као да се освестио.

Још једанпут погледа у Јелку па онда климне главом и полако се упути у село кући, а све му у ушима звони оно меко, оно топло:

»Хвала ти, Дуруте, хвала!«

Уз пут га се све клонило.

Па и на улици, којом је пролазио, не беше живе душе.

Једва се ко усудио, да кроз тарабу провири.

Као да би их Дурут и узимао на ум!

Њему се у глави непрестано врзло оно меко, оно топло:

»Хвала ти, Дуруте, хвала!«

II. П р в и к о р а к.

Акса се дигао.

У глави му је беснила страшна бура.

Чудне, нејасне, страховите мисли јуриле су једна другу.

Крв као да му се следила.

Упутио се у село.

Чинило му се, хтео је кући.

Сетио се, код куће га чека жена.

Она жена, за којом је негда као момак лудовао.

Шта није чинио, док му старији не допустише, да је испроси.

С њоме је живио већ петнаест година, срећно и благословено.

Никад му није дала повода, да се на њу наљути.

Родила му је сина, красно и здраво дете.

Па сад та жена беше пређе Дурутова...

И он није отишао кући.

Ишао је, не знајући, камо ће.

Тек наједаред нашао се у механи код Паје Каменчанина.

Пио је.

Није му баш пријало, али нешто га је гоњило, да пије.

Све му се чинило, пиће ће му растерати оне црне усколебане мисли.

И као да је тако и било.

Није знао, колико је попио; тек је оставио петицу на сто и изашао.

Осећао је, да га не море оне страховите мисли, да му крв живље ради.

На улици опет не зна, камо ће.

Знао је, некуд му ваља ићи, али куд?

Пошао је на божју вересију — куд доспе, да доспе.

Мрак беше око њега, мрак у души му, мрак у очима му.

Кад је почело на истоку рудити, нађе се на клупи пред својом кућом.

Прекрстио се, као да се ослободи злог

духа, што га је хтео на зло навести, и ушао је у кућу.

Перса, сва уплакана, дочека га.

»Камо те за име божје!« преговара она; прву је ноћ остао од куће.

Акса је мрко погледа први пут, како се узеше.

»Је ли истина?« пита он страшним гласом.

Она се трже; никад јој тако није говорио.
»Дурут ме данас за срце уједе — тебе је споменуо! Је ли истина?«

Она побледи као крпа и спусти се на колена.

»Опрости!« шапутала је у самртном страху.

»Иди ми с очију!« промуклим гласом преговара он и сурово је одгурне па уђе у собу и закључа се.

(Наставиће се.)

НОВО ДОБА.

КОМЕДИЈА У ТРИ ЧИНА.

ОД МИЛУТИНА Ј. ИЛИЋА.

ДРУГИ ЧИН.

ПРИЗОР ПРВИ.

(Соба с миндерлуцима; на средини два стола застрта. Кад се дигне завеса, види се како Стана спрема собу.)

Стана. Како сам се збунила! Радим а мисли ми сасвим на другој страни. Не знам, да ли је Драгомир примио писмо? А морао га је примити, јер сам га поштом отпорила. Можда сам пренаглила, али шта сам знала радити? Цео се свет данас окренуо нешто против чике, те да не би Драгомир ушао у какву сплетку и тиме наљутио чику, који је и онако напрасит, те би нам могао, и непреслушавши нас, онако преко колена, ствар пресудити. Али онда — онда, али шта бих онда кадра била радити? Мајка слуша само чику, а он никога. Шта бих ту могла? По ипак, ако нам сретно пође за руком да се уземемо, та ваљда ти златни облаци неће бити само своји? Ох, ала ће то бити сретан брак? Чисто не смем ни да помислим. Али ако — заиста! Ја сам и заборавила на господар-Оцила! Тај, откако је чуо, да је чика расположен према њему, не да ми мира, једнако ми се удвара. Што осећам већи страх од њега, све га више мрзим, особито откад сам чула (чује се неко куцање на вратима. Стана се тргне и виче) Слободно!

(Врата се отварају брзо и у собу улази *Милева.*)

Милева. Баш ми је мило, што сам те саму за- текла! Прво: добро јутро! Па онда: што си ми тако сетна, невесела?

Стана. Што је на срцу забележено, то се на лицу чита.

Милева. Опростићете ми, драга и љубазна моја госпођице, али, на жалост, ја не разумем та слова, па не умем ни да их читам.

Стана. Благо оној, која није имала кад да их чита. Ето на пример теби није потребе, да ми причаш. На твоје се лицу огледа твоја унутрашња срећа.

Милева. Ој, ој, благо мени, та ти си ми постала некакав филозоф.

Стана. Зато сам и несретна.

Милева. Махнимо се празних разговора. Реци: шта ти је?

Стана. Разумећеш моју болест, кад ти кажем само: Цифрић.

Милева. Цифрић, Цифрић! Шта хоћеш са њим? Хтела си извесно рећи: Драгомир, па си погрешила. Изгледаш ми збуњена нешто, на ти и не замерам. Говори јасније. Та што си досада крила од своје другарице?

Стана. Нешто, што ни сама нисам знала.

Милева. А то је?

Стана. Цифрић — Чујеш ли добро? Цифрић ме проси!

Милева. Та шта говориш? Оцило Цифрић?

Стана. Мало час чух од мајке, да је већ у велике у преговорима са чиком тога ради и да му је чика веома наклоњен.

Милева. Па шта мислиш радити, јеси ли се решила?

Стана. Али — чика му је веома наклоњен а мајка у свему слуша чику.

Милева. А ти, шта ти мислиш?

Стана. Ти знаш, да сам од малена научена слушати само што они рекну.

Милева. А шта је са Драгомиром?

Стана. Ах!

Милева. Еј, моја драга, моја несретна Станчице! Сад те потпуно разумем. Али ипак, ипак, ја не бих крила, ја бих им у очи рекла, да нећу поћи за њега, да волим другога. Ти знаш, шта све нису радили моји, кад ме је просио Пера бакалин; али ја ипак остадох верна моме Алимпију. Шта нису говорили, да ме само одврате: те шта ће ти богослов да будеш попадаја, кад у нашој породици нико није био духовник а ниједна се није удала за попа. Ја једно те једно, онако, као што певају: „ил за њега ил у

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Јунав с брега.“ Па на чему се напоследку свршило? Испрошена сам за онога, кога волим, прстенована с оним, кога волим, а „скоро ће ми похођани доћи и пред двором барјак ударити —.“

Стана. Ех, ти си друге нарави.

Милева. Томе је злу лако доскочити; кад ти не ваља нарав, а ти је промени.

Стана. Бадава, кад не могу. У напред видим, ако дође до чега, да ћу подлећи судбини. Толико пути, кад се споменуло име Драгомирово, дошло ми је онако у првој ватри, да им рекнем: ја га волим!

Милева. Треба да додаш: а ако не пођем за њега, умрећу.

Стана. Не могу!

Милева. Онда бих се разболела; пала бих у кревет.

Стана. Све је узалуд, кад не смем и не умам.

Милева. Е, драга моја, то је онда којешта од тебе. Па шта си ти кадра за своју срећу учинити?

Стана. Ако ми ти одречеш љубав — ништа! Ја ћу гледати око мајке, а ти — твој отац веома добро живи са чиком, па — ти ме већ разумеш?

Милева. (свечано). Разумем, обећајем и закљичем се! Кад ти ниси кадра ништа велико да извршиш, онда ћу ја учинити своје: приволећу оца а он чик у Драгомира, па онда —

Стана. (загри је и пољуби). Па онда у напред прими од нас обоје велико — хвала.

(*Цвета* улази.)

Цвета. Шта вам је, девојке? Нешто сте ми од јутрос сувише мртве. Где су девојке, ту треба да је песма и весеље.

Милева. Кад нам је срце тужно, како ћемо бити веселе?

Цвета. Бога ми, гледајте, шта ћете. Ето нам у госте и браце а изгледа сувише љут и намрштен. Мало час га видох, где се упутио амо, а можда ће доћи и господин Цифрић.

(*Стана* удише.)

Цвета. Ди ете, шта ти је?

Милева. Питате, шта јој је? Кад она неће да каже, ево ја ћу рећи —

Стана. Милева, за Бога!

Милева. Јест, ја ћу вам рећи —

Стана (прекине је). Милева!

Милева. Проста ствар. Она не воли тога нашега Цифрића.

(Врата се у тај мах отварају и брзо у собу улази *Тривун*. Сви му прилазе руци. Девојке га љубе у руку а са *Цветом* се рукује.)

Тривун. Помози Бог!

Цвета. Бог вам дао свако добро! (додаје му столицу). Изволите, браца, седите.

Тривун (хода љут). Нека, доцније! Него — како? Шта радите?

Цвета. Ето, свађам се са девојкама. Нешто су ми јутрос сувише ћутљиве и невеселе.

Тривун. Ко ће се развеселити и запевати, кад погледа чуда, која се врше у данашњем свету! Та у том врзином колу није вредно поштеном човеку ни закувати.

Цвета. Заиста! Свет се данашњи некако чудно изменуо, ни налик на оно старо, добро време.

Тривун. Не бих веровао, кад би ми ко други приповедао, да у свету има овакве вароши и света, као што је ова наша, кад то не би гледао својим рођеним очима. Шта тај свет није радио, док ме није нагопио, да се примим за посланика, а сад — ето — исти тај свет диже се данас против мене.

Цвета. Ама истина? Чудим се ја, што се по вароши устумарали? Баш сам хтела да упитам.

Тривун. Све је то, као што у чарнији дознадох, против мене, и огласили чак и некакав збор за то. Све су то учиниле — знам ја то добро — којекакве каванске лармације, али — рачунају се већ ја с њима у своје време.

Милева (шапуће *Стани*). Наопако, да није у то помешан и Драгомир?

Стана (шапуће *Милеви*). Сва стрепим! Али ваљда није. Та писала сам му.

Цвета. Па шта су решили на томе збору?

Тривун. Нисам хтео разбирати, а и слабо ме се тиче. Зар сам ја тражио, да ме бирају за посланика? Што сам као прост човек знао, то сам и радио, па тако и говорио, и против тога дозвољавам, да ми се што примети. Али — зар су од мене и могли очекивати какве велике науке? Тек у образ не дам нико да ми дира, и док сам жив, кадар ћу бити да га браним, и научићу сваког, да га поштује.

Цвета. Боже мој! Зар власт није кадра, да стане томе на пут?

Тривун. Каква власт? И ко врши ту власт? Они исти, што су и направили такве законе!

(Чује се на вратима куцање. *Тривун* и *Цвета* вичу: „Слободно!“ Улази *Оцило Цифрић* и клања се на све стране вичући: „Љубим руке! Слуга сам покоран! Клањам се!“)

Оцило (окренувши се *Тривуну*). Опростите, можда сам вас што узнемирио?

Тривун и *Цвета* (вичу). А, откуд? Нисте, нисте!

Оцило. Узбуђен сам, знате, па дођох, да видим, шта радите. У вароши читава узбуна, изађох из дућана да видим, кад ме пресретеше неколико њих, вичући: „Доле с послаником! Нећемо таквог посланика!“

Тривун. Нека их, нека! Знао сам већ за то, али, ако бог да, вратићу им жао за срамоту.

Оцило. Окупише и мене: хајде, веле, и ти си грађанин, и ти треба да даш глас за народни посао. Једва их се отресох говорећи: маните се ви мене, имам ја и свога посла. Они ме онда нападоше. Срам те било, веле, и ти си грађанин, и ти се смеш рачунати у људе. Чег се имаш плашити, кад су и многа господа пристала уз нас?

Милева (шапуће). Наопако, да није и Драгомир — *Стана* (шапуће јој). Сва стрепим! Али ваљда није; ја сам му писала.

Оцило. Махните ме се, рекох, шта ме се тиче, што су тамо господа, то је њихов посао; па одмах дотрчах овамо, да видим, шта радите.

Тривун. Хвала вам, господине Цифрићу, веома сам вам захвалан, али прво — изволите, седите!

Оцило. Не, не, благодарим! Није, знате, у реду. Прво ваља домаћин и фамилија да претходе примером. (Тривун и Цвета седају). Љубим руке, фрајлице! Али ви нисте изволели сести.

Тривун. Седи, Стано!

Цвета. Седи, Милева!

Оцило (седајући). Чудан свет заиста! Оставили своје дућане па јуре као бесни по вароши; гдегод кога стигну, ухвате га а по неког и пијаног вуку на тај њихов збор.

Тривун. Знам ја њих; знам их све у главу!

Оцило. Шта вам је, за бога, — рекох уз пут Николи Бећару, — шта вам је крив човек, што сте дигли толику вику противу њега? Крив нам је, вели, што је мутав —

Тривун (љутито). Ха, ха, ха! Мутав, мутав, вели? Проговорићу им у своје време, али ће ме онда добро упамтити.

Оцило. Па и та господа — (Стана устаје да иде, Цифрић уплашено) а, молим, молим, куда тако?

Тривун. Куда ћеш, Стано?

Стана. Да послужим.

Оцило. Молим, молим, имајте опростити! Био сам сувише радознао. (себи.) Ох, слатко, па још из њене руке!

Тривун. Збиља, господине Цифрићу, да се махнемо политике. Како радња?

Оцило. На данашње време, знате, како. Хвала богу те сам наследио онолико имање, а по радњи у садашње доба тешко би ишло.

(Стана улази с послужаоником и како кога послужује, свако јој каже: „Хвала!“)

Оцило. Ја не знам како ћу. Рука ми цешто дркти.

Стана. Изволите.

Милева. Онако с кашиком.

Оцило (окреће се Милеви). Баш сте враг. (Кад

му Стана каже: „На здравље!“ одговара: „Љубим руке!“ и „Хвала!“ Стана одлази).

Тривун. Па мислите ли се скоро женити?

Оцило. Како да кажем? Четрдесета је већ ту. Али, али —

Тривун. Шта вам смета? Имања доста, радња, у колико ми је познато, добро иде. Да се и ви нисте бацили у политику?

Оцило. Ви ме врећате! Каква политика? Мало час бог зна шта нису радили, да идем да гласам против вас, али ја им кажем: ја поштујем газда-Тривуна, нећу!

Тривун. Е баш много хвала —

Оцило. А, молим, молим, немате на чему! Ја нисам од оних, који не умеју ценити карактере једног поштеног газде и посланика. Што се тиче женидбе, оно — кад се мало размислим — заиста крајње је доба. Сâм сам, немам ни оца ни мајке. (себи.) Знам ја, да то многе девојке воле, па зато никада не пропуштам, да им кажем то. Чисто се, боже прости, помало и радујем, што су помрли, особито кад се на Станчицу сетим. Ох!

Тривун. То би ваљало да вас нагони, да што пре скинете бригу с врата.

Оцило. Није што сам нестрпељив! Али, чини ми се, нећу никада дочекати то златно доба. Но — како да кажем, ја сам управо за друго и дошао у физиту.

Милева (устаје). Препоручујем се. До виђења.

Цвета. Куда ћеш, Милева? Причекај Стану.

Милева. Нећу никуд далеко, идем да јој помогнем око ручка. (изађе).

Оцило (себи). Баш јој хвала, што отиде, а био сам као на жеравици у њеном присуствију. (гласно.) Ја сам, знате, ја сам давно помишљао о томе. Родитељи су ми, као што вам је познато, већ одавно помрли —

Тривун и Цвета. Па што се не жените?

Оцило. Хвала на питању! Зато сам управо и дошао, да се с вама поразговорам. Одавна ме је гризла брига: коју бих? Ако нађем, која би ми се допала, та није довољно васпитана, а ако је васпитана, та ми се опет не допада. Можете разумети, каква је то неприлика!

Тривун и Цвета. Заиста!

Оцило. Одавна сам бацио око — имајте опростити — на фрајла-Стану. Чим сам је видио, одмах сам помислио: Ох, господар Оцило, то је за тебе. Девојка таман како треба! Ем на око, ем васпитана. Ех, али и ту канда ће бити неке мале неприлике. Фрајлица, чујем, воли другога.

Тривун. Како то? (Цвети.) Ти ми ништа о томе ниси приповедала?

Цвета. Мени је сасвим непознато.

Оцило. Дакако, дакако! Веле, некога Драгомира Красића, писара судског. Али ја, знате, не могу веровати свету. Кћи поштена трговца, синовица богата трговца, к томе васпитана, мора отићи у трговачку кућу, да води домазлук. Али, знате, свет као свет! Па сам зато дошао, да из ваших уста чујем, шта је у ствари; а из њених, хоће ли поћи за мене?

Цвета. Сад ћемо чути.

Тривун. Зови Стану.

Цвета. Ево је иде.

(Улази *Стана* с *Милевом* и служи каву.)

Тривун (свечано). Стано синко, ти ниси више мала; сад си већ одрасла девојка. Мој покојни брат и снаха немају друге деце ван тебе а тако исто ни ја: ти си нам све и сва. Али опет нећемо да станемо на пут твојој срећи и ако нас је Бог зна како жао да се растанемо с тобом. Али и сама знаш, од маторе девојке, уседелице, нема веће брукe за родбину —

Стана (себи). Боже, шта ли ће то бити?

Милева (себи, весело). Зацело прошевина, права варошка прошевина!

Оцило (прекидајући Тривуна). Молим, да госпођицу сам запитам. Ја сам, знате, доста странствовао. (свечано.) Многопоштована госпођице! Питам вас, али да ми искрено кажете, да вам не лежи на срцу, да нема може бити каква прилика у комшилугу, која вам буди у души пријатне какве осећаје?

Стана. Ја не разумем —

Тривун. Молим вас, господар-Цифрићу, за часак само —

Оцило. Молим само једну реч. (свечано.) Слика, слика онако из скоре прошлости. (себи.) Хвала богу, сад ме је зацело разумела. (гласно.) Слика тако пријатна и мила —

Тривун (прекида га). Молим вас, господар-Цифрићу!

Оцило (продужује). Јер има и таквих, које кад мину пред умне и телесне очи, оставе мрзост и разне непријатности —

Милева (себи). Као на пример Цифрићева.

Оцило (продужује). А има и таквих, које ма и за часак мину поред нас, ипак оставе дубока утиска, трајну љубав и вечито сећање.

Милева (себи). Као на пример Драгомирова и мога Алимпија.

Оцило. Сlike и прилибе, што леже, како се оно пева, „са леве стране крај срца“. Разумете ли, госпођице?

Стана. Оппростите, не разумем.

Оцило (себи). Ала је лепа! (оставља шољу на послужаоник). Совршено сам се заљубио!

Тривун (свечано). Станка дијете! Много је времена протекло, откад је мој покојни брат а твој отац умрло. Ти си онда била мала. Од оног доба има доста и ти си сад постала велика девојка, па ето господар Цифрић —

Оцило (себи). Ух, ала је прост! (Гласно.) Молим вас, газда-Тривуне, за часак само (окреће се Стани, која је у забуну оставила послужаоник на сто па слуша). Вама је веома познато, деца док су мала, знате, друга су им занимања, а кад одрасту, опет друга (кине).

Сви (вичу). На здравље!

Оцило (клањајући се). Хвала! Видите, госпођице, да је истина. Сад управо реците ми: да нема каква узрока, због кога бих вам, рецимо, непријатан могао бити?

Стана (себи). Ово је страшно! (Гласно.) Оппростите, али зашто бих вас мрзила?

Оцило (себи). Боже! Она ме воли!

Тривун. Молим вас, господар-Цифрићу, само да објасним. (свечано.) Станка синко!

Оцило. Шта имате ту објашњавати? Ствар је свршена. (скида прстен с руке). Ево, узмите га и од сад је вечито ваш!

Стана (уплашено). Господар-Цифрићу!

Оцило. Чега се имате стидити? Ствар је свршена, само да зовнемо пона. Знате, нисам рад, да се одуговлачи. (Узима шешир.) Ево, одмах ћу доћи са њим.

Стана. Али молим вас —

Оцило. Не брините се, одмах ћу га довести!

Тривун. Само да се споразумемо, па онда — ако вам је по вољи, да се то данас сврши, можемо послати момка, да дозове попу и два три пријатеља.

Оцило. Нека, нека, ја ћу то све сâм извршити. (Полази па стане, себи). Него заборавих, да јој кажем две три о мојој нарави, како би се у животу имала управљати, али — то, чини ми се, треба у вече на дан свадбе.

Милева (себи). Ово је наопако! (гласно.) Та за бога! Шта ви то радите? Нисте девојку ни питали.

Тривун. Како? За шта?

Милева. Па да да реч!

Оцило. Шта-а?

Тривун. Какву реч?

Милева. Па пристаје ли, хоће ли?

Тривун. Гле, заиста, ја сам на то и заборавио. У осталом ја мислим, да она није противна. Дакле реци, дијете, реци слободно.

Стана (плаче). Не знам, чико, шта сам вам скривила?

Милева (окреће се Тривуну). Ви је зацело не волите?

Оцило (збуњено). Ко? Зар ја? Колико сам пути, истина у себи, али и на јави и у сну, исповедио само њој љубав. Редовно идем у цркву, да бих се што више за њу богу помолио. Њена ми је љубав служила као амајлија у свима мојим трговачким подuzeћима, уз њу не тражим више мираза, — та она ми је највећи мираз! — осим спрему, две хиљаде дуката и бунду; мени је главно она; што се тиче новаца, њих узимавам тек да се не рекне: узео девојку без пара; газда Тривун је и онако богат, може му се, како веле. Ја бих — ја, ја! Ја бих — ја, ја!

(Улази **Сава**, момак Тривунов.)

Сава. Газда-Тривуне, траже вас неки људи?

Тривун (љутито). Какви људи?

Сава (себи). Сад, како да му кажем? Молили су ме, да га како не наљутим. Веле: народна ће ствар пронасти. (Гласно.) Па људи неки, мирни онако.

Тривун (љутито). Будало, ко те пита, јесу ли мирни, него: какви људи?

Сава. Добри; — учтиво се разговарају... некакви депутати!

Тривун (љутито). Ето га сад! Какви депутати? Пустите их унутра.

Оцило (себи). Гледај, молим те, поквариће ми посао!

Тривун (љутито). Увек ми се деси, да ме ко узнемири, кад имам какву важну ствар свршавати.

(Врата се отварају, у собу улазе: **Филип Суша**, **Никола Бећар**, **Дујан Просек** и **Драгомир**.)

Тривун (дижући се с места). Које добро, газда-Филипе? Како ти, Никола? (Са чуђењем гледа на Драгомира.) А откуд ви? (Сви ћуте.)

Тривун. Па којим послом? Изволите сести! (повуче Филипа за руку).

Филип. Нека, нека! Хвала, али — није у реду. (окрене се Николи) За Бога, реци!

Никола. Ти си први на реду, па ваља да кажеш.

Тривун. Па које добро?

Филип. (уплашено) Ми смо, знате... како да вам кажем? Нас су послали, да вам кажемо — (себи) да му само нисам дужан! (гласно) Послали су нас, да вам кажемо, да ви опет нама кажете — остало ће казати газда — Никола!

Никола. Па продужите, кад сте почели.

Филип. Нека, нека, изволите, ви сте некако речитији.

Тривун. Па реците ви, газда-Никола.

Никола. (збуњено) Како да вам кажем? Нас су, онај, опуномоћили, т. ј. нису нас опуномоћили, него су нам казали, да вам кажемо, управо, да вам испоручимо. — (себи) Не могу ништа да смислим! Никако ми из главе не избија онај зајам — (гласно) Остало ће казати газда-Дујан, он је речитији.

Дујан. Ја сам збуњен... језик ми се осекао, (себи) Проклета меница! (гласно) Ето Драгомира, он је учевнији!

Драгомир. (себи) Пропао сам!

Дујан, Зато нам је и придат.

Тривун. (нестрпељиво) Та ваљда вас нико није послао, да ме мучите са таквим говором?

Филип. Ја сам збуњен!

Никола. Ја сам се спleo!

Дујан. Језик ми се осекао!

Драгомир. (себи) Ово је срамота (гласно) Жао нам је, газда-Тривуне, што су баш нас изабрали, да вам морамо тако шта казати. (себи) До ђавола, и мени се када језик осече, кад погледам само на Станчицу.

Тривун. Молим вас, само продужите!

Драгомир. Данас су све партије држале збор и решиле, да тргну пуномоћије, које су вам као посланику дали, јер веле, да нисте са довољно енергије заступали на скупштини народне интересе, да се нисте држали правца, како сте бирачима обећали. Па како имате право још две године да будете посланик, то да вољно положите оставку на своје звање те да се нов избор огласи.

Стана. (себи) Боже, несрећа за несрећом!

Милева. (себи) Јадни Драгомире, сад је све пропало.

Тривун. А, дакле, зато сте дошли, јели? То имате да ми јавите, а? Какав народ, какви народни интереси? Велите: народ! Па шта је то? Народни интереси? А једе ли се то? И ко ми дошао да јави? Ви, које ћу срушити у прах и пепео, само док куцнем на врата судска. (сви, осим Драгомира, вичу: опрости, газда-Тривуне!) Знам ја то! Ви сте то, који највећу ларму правите: Појео народу паре, па ништа није учинио. А шта да учиним? Ваљда да идем са вама у кавану те да преклапам: ко нам је бољи пријатељ, Русија или Аустрија? Надате се да дуне каква срећа отуд па ће бити ћара. Будак у шаке! Имају они и своју сиротињу. А сад (показује руком врата) с Богом или ћу — (сви се гурају и бегају кроз врата, остаје само Драгомир.)

Драгомир. Опростите господар-Тривуне! Ја сам сасвим случајно —

Тривун. Идите, идите! Знам вас врло добро. И ви сте од оних, што трче да „обавесте“ другога а не гледају свој посао.

Драгомир. Ја ипак понављам, да вам не би штогод криво било, ја сам сасвим случајно —

Тривун. Знам ја, знам све. Узаман ви обилазите моју кућу, уздишете и преподобљавате се, а овамо буните свет против мене. Треба да знате, да сам ја господар у овој кући и док сам жив, онако ће

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

бити, како ја рекнем. А сад е Богом! (Драгомир излази).

Цвета. Да безобразна света!

Оцило. Па и господин Драгомир, (Стана га мрко погледа а он ућута).

Тривун. (ходајући) Научићу ја њих! Неће бити онако, како они хоће. Ставићу ја теби, брајко, забрану на све што имаш, продаћу ти и последњи бакрач у кући. Памтићете ви мене. Не дам, да ми се гори за живота у брк насмеје.

Оцило. Па и господин Драгомир! (Стана га опет мрко погледа а он ућути).

Тривун. Стано дијете. Све је свршено. Моја је воља, да поћеш за господар-Цифрића, па ће тако и бити. Ни речи више, то је моја воља. (виче) Еј Саво, Митре, Томо!

(Сава, Митар и Тома улазе).

Сви. Шта заповедате?

Тривун. Попа, одмах зовите попа!

(Сава, Митар и Тома излазе.)

Стана. (клоне у наручје Милеви) Умрећу!

Оцило. (ширећи руке од радости) Полетећу!

Тривун. Попа, брже попа!

(Завеса пада).

(Наставиће се.)

ШТА ЈЕ ЕЛЕКТРИЗАМ?

ОД СТЕВЕ МИЛОВАНОВА.

1. Сваком појаву у природи има некога узрока. Ако узрок мења стање тела, то је он *снага*. Снага и материја у тесној су свези: снаге има само тамо, где је материје.

Снага може утицати на три начина: производи кретање чврстих, течних и ваздушних тела или доводи та тела у мир; снага креће најситније делиће у телу: молекуле; снага креће и делиће тих најситнијих делића: атоме. Кретање је или унапред, ту тело иде даље или се миче са места, или је кретање окретање или је таласање. Наша земља креће се на сва три ова начина: она иде по своме путу око сунца, ал се и окреће око своје осовине, осим тога кут, који чини земљина осовина са осовином свога пута — еклиптике — није увек један исти, но се периодично мења, те зато небесни пол не описује круг око пола еклиптике него талас.

Новија физика данашња рада је да сведе све појаве, који се у физици изучавају, на кретање; физика тумачи данас све природне појаве динамиком, то ће рећи кретањем.

У редовима неких појава врло лако иде то тумачење, но код других појава имали су физичари много муке, док су их свели на последњи узрок-кретање. Па поред свега тога није ни близу јасно и потпуно изведено тумачење појава кретањем у тим физикалним гранама. Но сваким даном све се више, испуније и савршеније тумаче природни појави — кретањем, сваким даном све више долазимо до тога, да *у целом свету влада једна једина снага*, која се огледа у врло разним природним појавима.

Већ Аристотел је рекао, да *звук* постаје, кад тело какво покрене ваздух на неки особити начин; ваздух се тиме стисне и опет рашири. Кад жица даје од себе гласа, она својим кретањем ваздух око себе

покреће и тера даље; овај ваздух гура онај до себе и тако се звук шири на све стране, где се ваздух кретати може. По њему дакле звук постаје таласањем ваздуха. Тако се и данас тумачи звук.

Да је светлости узрок кретање, доказано је истина много и много доцније, но ипак је доказано. Крајем седамнаестог века изрекао је први *Хајгенс*, да је светлост од таласања етра. Но овај назор усвојио се тек откако *Френел*, *Араго*, *Коши*, *Лунг*, *Фукол* и други физичари својим женијалним испитивањима доказаше, да је таласање етра доиста узрок светлости.

Да топлота и кретање стоје у тесној вези, први је показао *Мајер*, лекар у Хајлброну. Он је године 1842. мућкањем загрејао воду за пун град Целзијев, те из тог разлога рекао, да се онде увек развија топлота, где се троши рад. Исто тако, да се троши топлота, где се развија рад. Тарем просто руку о руку, па их загревам: кретање прелази у топлоту. *Крениг*, *Клаузије*, *Мексуел* и други доказали су математичним путем, да су ваздушна тела састављена из молекула, који се брзо крећу. За ваздух су нашли, да његов молекул на нули гради пређе у секунди 485 метара.

У науку о магнетизму и електризму од новијег времена уводе такође назор, да им је узрок кретање.

Колико је појаве у светлости данас доста лако тумачити таласањем етра, колико се појави у топлоти такође даду тумачити кретањем, у толико се тешко бар данас електрични појави тумаче кретањем.

Мисао је та пала већ, да се и електризам и магнетизам морају свести на кретање, многи се већ тиме бавили, но до данас се још није ни близу дотле дошло, да се лако тумаче електрични појави кретањем, било то којим му драго.

У наше дане магнетизам и електризам узимају за

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

исти појав физикалан, зато, што рекнемо за магнетизам, протећи се даде и на електризам, а оно опет, што важи за електризам, важи и за магнетизам. Магнетизам и електризам потпуно су идентични.

Што се тако тешко иде у тумачењу магнетизма и електризма, има много разлога и у томе, што су разна мњења била о томе, шта је електризам и магнетизам, па је мање-више сваки поглед имао својих присталица, те се тако ширио.

2. Пре него што наведемо модерну или динамичну теорију, споменућемо две ипотезе, које су врло много присталица имале и дуго се држале, шта више једна и дан-данас стоји, јер ју динамична ипотеза још не може потпуно да замени.

Да би протумачили електричне појаве, узимали су у опште, да је електризам течност, и то врло ретка, не види се, из тела се даде врло много ње развити, нееластична је, ал се јако шири, не да се чак ни мерити, те тако не мења ни тежину тела а продире у свако и најтврђе тело; течност ништа не зависи од тела, али од ње може тело примити, колико нам је воља, исто тако може тело и издати је, колико ми хоћемо, и од свега тога зависе електричне особине у тела. Течност је названа *електричан флуидум*. Ово је реч латинска и значи течност, тако, да можемо српски казати електрична течност.

О томе, како је са електричном течношћу по телу, има две ипотезе. Навешћемо их опширније.

Франклин (1747. године) основао је своју ипотезу, по којој у сваком телу има само *једна* електрична течност. Свако тело, и док није електрично, има те течности и то одмерено много. Кад се пак таре тело другим, течност прелази из једног тела у друго: у једном је сад више течности и то се тело електрише позитивно, у другом телу је мање и то се електрише негативно.

По овој ипотези тумачи се овако, зашто се одбијају два тела, која су позитивно електрична: одбијају се зато, што оба имају електрицитета па ни једном не треба. Лако се тумачи и зашто се оделектришу тела, која су једнако јако наелектрисана противним електрицитетима: делићи тела негативно електричног привуку електричну течност, — те је ње толико у телу, да је управо неелектрично; у позитивно електричном телу остане опет толико течности, колико треба, да и оно буде у неутралном стању.

Зашто се негативно електрична тела одбијају, теже је овом ипотезом протумачити: и једно и друго тело тражи течности а ни једно нема да даде, па се тако чисто заваде због тога.

Тела наелектрисана противним електрицитетима привлаче се, јер једно може да даде течности а друго

да прими, па да дођу у неутрално стање. И ово тумачење није zgodно.

Да би *Франклин* и ове појаве тачније протумачио, морао је прибећи новим ипотезама, наиме: делићи тела, у којима нема електризма, одбијају се тако исто, као што се одбијају и делићи саме течности, међутим делићи тела и течности привлаче се.

Франклина је у мњењу потпомагао *Еиније*, *Фрегилли* и други, но опет је поглед морао, јер тумачења тешко иду и данас се ниједан физичар не држи ове ипотезе.

И *Брио* је мишљења, да ће по свој прилици електризам долазити од једне течности. по додаје, да је врло лако, е је та течност сам етар, који и светлост производи.

Сви они, који се држали овог погледа о једној електричној течности и бранили га, названи су *унитарцима* и то за разлику од оних, који доказују, да је електризам две течности, а то су *дуалисте*.

Дуалистама на челу стоји *Симер* (год. 1759.). Неки доказују, да је *Ди-феј* пре *Симера* још био истог погледа као и *Симер*.

По дуалистама има у сваком телу *две* електричне течности; једна је позитивна а друга негативна течност. Делићи исте течности одбијају се међу собом а делићи разних течности привлаче се.

Ова ипотеза каже, да је тело онда у неутралном стању, то јест, да нема никаква електризма, кад је од обе течности у телу једнако много, и кад су свуда једнако раздељене. Тада делићи једне течности привуку све делиће друге у телу самом, те су обе течности у послу у телу, зато не могу ништа да утичу ван тела, другим речима не може тело да се покаже електричним. Чим је пак једне течности више од друге, остане делића, који се не забављају унутрашњим послом, с тога се примете споља: утичу електрично и тело је наелектрисано.

Кад се тару два тела, онда прелази течност код једног у друго, те је у једном телу више од једне течности а у другом опет више од друге, тако се једно тело наелектрише позитивно а друго негативно. Колико год пређе течности из првог тела у друго, исто толико прећи ће и из другог у прво, с тога се у једном накупи исто толико позитивне течности, колико у другом негативне. Тако се трећем електришу дакле оба тела и то једно једним а друго другим електризмом, но и једнако се јако електришу. Кад се стакло таре свиленом крпом, електрише се стакло позитивно а свила негативно.

Како тело у неутралном стању има обе течности у једнакој мери, то нема никаква разлога, кад се каже, да ће се оно трећем наелектрисати баш овим електризмом а не оним другим. Стакло се наелек-

трише више пута негативно, ако се таре вуном, међутим увек позитивно, кад се таре кинмајеровим амалгамом.

Ово зависи зацело од тога, каква је површина у стаклета. Хајнц је нашао, да се стакло електрише негативно, кад га прво провучемо више пута кроз пламен од спирита па онда слабо натremo сукном, ако пак јако натremo, електрише се позитивно као и обично. Пламен овде зацело очисти стакло од ваздуха, који се скупио на површини му.

Кад се стаклена шипка до поле испара, па онда туда таре вуном, наелектрисаће се негативно, неискларана пак пола биће позитивна, ако се и она таре. Са амалгамом се електришу обе поле позитивно. Печатни восак електрише се негативно, но можемо га и позитивно наелектрисати, ако га натremo са јагњедом. По *Погендорфу* могу се многа тела, која се трењем са органским супстанцијама електришу врло јако негативно, баш позитивно јако наелектрисати, и то кад се тару кожом, по којој је раширен кинмајеров амалгам.

По дуалистичкој ипозези привлаче се или одбијају електрична флуида сама међу собом, а тела, у којима су течности, не, него се тела због тога приближују или удаљују, што их вуку течности.

Одбијање тела, у којима су исте течности, тумачи се просто тиме, што се течности саме одбијају, а привлачење тела, у којима су разне течности, опет тиме, што се течности саме привлаче.

Противне течности спајају се брзо и то највише кроз ваздух, а спајање прати светлост и пуцњава. Светлости нема онда, ако се полако састају електризми, него се ту јавља тако-звана електрична струја.

Како је и једна и друга ипозеза о течностима поникла скоро у исто доба, у почетку нису знали физичари, које да се држе, него их је било присталица и једне и друге, отуд су и дошла имена унитарци и дуалисте. Међутим, пошто се ипозезом дуалистичном лакше тумаче појави и више појава се даде протумачити, то је овај назор одржао победу и сачувао се чак и у наше дане; по њему је развијена и математична теорија и магнетизма и електризма; с обзиром на ову ипозезу дати су називи у електрицитету, којима се служимо и дан-данашњи.

Све ово ипак никако не сме бити доказ, да је баш симерова ипозеза добра, шта више по најновијих назорих у науци физици у опште изглед је, да мора и она пасти сасвим. Па све нека падне ово мњење о електризму, ипак правила и закони, који су по њему изведени, остаће и на даље, једино ће се морати називи и изрази променити и удесити према овој теорији.

4. Унитарски и дуалистички назор не могу јасно

да кажу, шта је електризам, особито кад се у рачун узму појаве у тако-званом струјном електризму — динамичном електризму, с тога су у новије доба напустили физичари обе теорије.

Да би се и динамичан електризам протумачио, морају доћи нови назори, ал ће се још дуго држати електрична флуида.

Године 1872. изашао је *Едлунд* са новим назором, који се сасвим разликује од досадашњих, а који је пута прокрчио најновијем назору о електризму.

Утицаје електричне тумачи он флуидом, који је раширен по целом свету, и по мишљењу Едлундову, то је по свој прилици етар. Молекули овог флуида одбијају се и то одбијање зависи од квадрата даљине; молекули се могу и кретати, ако их снага каква крене. Што нека тела не спроводе електризам, приписује он утицају њихову на овај хипотетичан флуид; спроводници пак допуштају етру, да се креће, како хоће и куд хоће. Препреке спровођењу тумачи он трењем етра о материјалне честице а струју опет притиском, који потпуно еластичан медиум преноси од снаге, која је притисак произвела. Пре него што се етар почне кретати унапред, он се таласа, као кад се топлота развија. Обрато може по *Едлунду* електрично прогресивно — унапред — кретање прећи у таласно кретање, којим се топлота прави. Да протумачи електродинамичне законе узима *Едлунд*, да брзина кретања у етра ништа не зависи од јачине у струји. Својом ипозезом лако тумачи и кемичне процесе.

За развитак новије теорије од особите је вредности назор *Мексуелов*. По *Мексуелу* електризам се буди кретањем неког медиума, но не узима, да је то баш етар. Медиума овог имаде и у телу и око тела и кад се електрични појави упореде са светлосним, види се, да су сродни. По томе, што светлост постаје таласањем, мора и електризам истим путем постајати.

Сасвим јасно изашао је *Ханкел* (године 1856.). Он каже, да електризам постаје као и светлост таласањем етра, који се налази међу делићи у телу. Таласање ово бива сасвим у кругу, а од тога, у ком се правцу таласа, зависи, хоћели тело бити позитивно или негативно електрично.

Да се електризам може свести на таласање или у опште на кретање, имамо доказа и у томе, што се у опште механичким путем, као трењем, ударањем и тако даље, дакле кретањем баш производи електризам. Код холцове инфлуенц-машине простим радом без трења развија се електризам. Код *Грамеове* и *Сименсове* магнето-електричне машине прелази рад такође у галванске, дакле електричне таласе. И таласи, који звук чине, могу магнетизам пробу-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

дети: виљушке, којима се глас даје, намагнетишу се саме после неког времена. И у самом телефону таласи, који звук производе, пробуде магнетичне и електричне струје. Таласи, који светлост дају, могу такође магнетизам пробудити: ако се пола челичне игле осветли јаче и дуже времена, намагнетише се. Да се топлотом може електризам добити, познато је одавно већ; ту дакле таласи, који топлоту производе, произведу и електризам. Да су топлота и електризам у свези, каже нам и то, што електрична машина најбоље ради близу топле пећи или на сунчевој топлоти, исто тако ради и у сувом по топлом ваздуху.

Да топлота и електризам стоје у тесној свези, доказ је и то, што се и једно и друго у телима шири скоро истом брзином: у сребру обоје иде брзином од 100, у бакру иде топлота са брзином 73·6 а електризам са 77·43, у цинку топлота са 25·1, а електризам са 27·39, у новом сребру топлота са 6·3 а електризам са 6, у визмуту обоје са брзином 2, и тако даље.

Из свега овог видимо, да се и топли и светли и електрични појави морају свести на један исти узрок а то је таласање молекула. Таласи ови прелазе на

етар, који се свуда налази, и по њему се шире на све стране. Разлика је једино у томе, што се не таласају молекули једнако брзо нит су им таласи једнаки. Таласи у светлости прорачунати су тачно; већи таласи од ових а спорији производе топлоту; мањи пак и још бржи од оних, што светлост производе, буде електризам.

5. Не можемо завршити овога, а да не наведемо, како неки још мисле, да електризам производи етар али не таласањем, по тиме, што се премешта по телу те на површини или згушњава или разређује.

Ова ипотеза каже, да је тело онда без електризма или у неутралном стању, кад се етар налази у равнотежи у телу; пореметили се равнотежа, тело се електрише и то позитивно, ако се етар згусне, а негативно, ако се разреди.

Ово мишљење не води дакле рачуна о кретању етра.

Ма да се у најновије доба труде физичари, да сведу и електризам на кретање и да протумаче електричне појаве њиме, ипак је тек половина задатка извршена: изречен је само назор али појави још нису протумачени. Можда нећемо још дуго чекати, па ће наука и са тим начисто бити.

К О В Ч Е Ж И Ћ

Г Л А С Н И К.

(„Где станак мој...“ и Бранко Радичевић.) Позната ће бити нашим читаоцима та красна песма. Познато ће им бити, и да је она превод чешке народне химне: „Kde domů můj...“ Али како је преведена на српски, и да ју је превео баш сам Бранко Радичевић пре 35 година, то дознајемо из једне белешке у 23. броју „Босанске Виле“ од прошле године. Прича тамо неко ово: О Ускресу 1851. у Темишвару намере чланови тамошњег позоришта да приреде концерт у неку добру цел, па су хтели да певају песама у свима језицима австро-угарске монархије, дакле и у српском. Певачица, Српкиња, која је у то време била ангажована на Темишварском позоришту под именом Вали као примадона, уврсти у програм четири српске песме. Али цензура одобри само једну. Певачица се обрати, кад јој цензура и друге неке песме забрани, на српску господу, међу којима беше и бивши улански капетан Д. Ђ., по чијем причању је ово и прибележено. Но ни на њихову молбу не даде се свемоћни цензор ни осолити. Тада се неко досети, да запита, би ли се могла певати чешка песма: Кде домов муј. Цензор, ваљда и сам Чех, одобри. Кад га спонадоше, зашто да баш није слободно српски певати, он се лукаво насмени, па их упути Бранку Радичевићу, да им ову преведе на српски, јер, рече, ако је дозвољено певати оригинал, моћи ће се певати и превод. Још исте вечери нађоше Бранка код куће, где кува чај и замоле га, да преведе чешку химну. Бранко их замоли, да оду у другу собу, а он за 2—3 сахата створи: „Где је ста-

нак мој“. Какав је утисак учинио превод тај, може се замислити, кад се каже, да је певачица морала осам пута на концерту отпевати.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ

— У Београду ће од Фебруара ове године почети излазити нов лист. Биће то недељни лист у облику књижице, зваће се „Србин“ а уређиваће га др. Драгиша Станојевић. У позиву на претплату стоји, да ће „Србин“ бити економно-политички лист и да ће се борити на првом месту за оснажење материјалног благостања народног. Излазиће сваке недеље на једном табаку, а, ако буде јаког одзива, дозваће се том једном табаку још један а цена се неће зато повисити. Други ће табак доносити историју велике француске револуције. „Србин“ за нас овде стаје 2 фор. 50 новч. на три месеца.

— У 3. броју „Одјека“ почиње Марко Драговић одговарати на подлистак у 128. и 129. броју „Браника“ од прошле године, у којем је под насловом „Историчар и приповедач“ Н. Граовски осудио књижевну радњу његову.

— Немачки „Магазин за домаћу и страну књижевност“ доноси у прва два броја од ове године из пера дра Хенрика Пена а под насловом „Српски пријатељ Леополда Ранке-а“ чланак о заслугама препородиоца наше књиже, неумрлог Вука Ст. Караџића. У чланку је том саопштено по једно писмо великог Немца Гета, Северина Фатера, Јакова Грима и преводилице наших народних песама Т. А. Л. В. Ј. Шисац

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

завршије свој чланак овако: Вук остаде победилац, постави чврст темељ изучавању српског језика, његов систем би од свију Срба примљен, његова ортографија е принципом: „Пиши како говориш“ јесте једна од најсавршенијих међу ортографијама индоевропских језика и е правом је по Вуку прозвана. Несравњена пак збирка народних песама, коју је само помоћу своје песничке надарености могао тако мајсторски извести, осигурава српском народу као и генијалном скупљачу споменик за вечита времена!

— Изашла је из штампе књига: Катанска буна, што је описао Шимунвачки парох Јован Димитријевић, по оригиналним писмима, којих се у њега нашло доста у заоставштини покојнога Косте Богдановића. Ова је књига отштампана из „Нашег доба“ за прошлу годину. Може се добити у парној штампарији М. Димитријевића у Новом Саду по 40 новч.

— Загребачки професор др А. Лобмајер опет је пре неки дан саопштио популарну једну расправу. Наслов је тој расправи: „Кожа нашег тела. Његовање и косметика коже.“

— Одбор Matice Hrvatske јавља, да ће од оне велике збирке народних песама, што их је прикупила и што их не престало прикупља, штампати прве јуначке хрватске на родне песме и то најстаријега доба (бајасловне, о Краљевићу Марку и др.), па онда ускочке и ајдучке, и т. д.

— У прилогу Загребачких „Narodnih Novina“ бр. 4. приказана је најновија књига нашега М. Ђ. Милићевића: Омер Челебија. Извадивши у кратко садржај приповетке, наводи приказивач ове речи, што их је приповедач ставио у уста једној од својих личности у приповеци: „Ја виђу, да би ови Срби и Хрвати лијепо живјели, само кад би у њих свијест о народној јединици била шира од вјерске раздвојице. Јер одиста њих не двоји никаква унутрашња разлика; не цијена их никаков њихов битни интерес, већ те њихове двије вјере! А да су, богдице, они паметни, као што по несрећи нису, па да своје вјере е поштовањем смјесте сваку у свој олтар, а све олтаре да покрију широком свјешћу о народној својој јединици: наш би народ (и Срби и Хрвати) био миран, слојан и напредан, те би нам и опћа отаџбина била срећна као мало која. На те Милићевићеве речи надовезује приказивач ове своје: „Такве се ријечи у Хрватској већ чуле, али се ријетко чују од српских писаца“. Служи ли и тај прекор, тај неосновани прекор од хрватске стране као искрена реч помирења? Та, да и мало и велико са српске стране устаде против обрађивања, за њега је човек и то Србин као што беше Даничић, већ заложно свим ауторитетом своје научности оно, што је нама најдрагоценије, а то је језик, којим су прибележене толике народне умотворине, заложно онда, када први капацитет у упоредној слов. филологији ограничи Хрвате као народ на једину чакавштину и на неколико јадранских острва и нешто јадранскога приморја. Али не само да српски књижевници не потпирују, хвала богу, мржњу брата на брата, него ето наши најугледнији људи, и од ових први им представници: Даничић, Змај-Јов. Јовановић, Новаковић, Милићевић и др. — учењаци дакле, (види, колико у Раду има српских сарадника; а тражи, колико у Гласнику или иначе где има Хрвата) и приповедачи, (види „Vienac“, па ћеш наћи Сундечића, Манојловића и др.; а тражи у „Јавору“ или у „Стражилову“ или иначе у ком листу од те руке, хоћеш ли наћи кога Тординца, Шеноу, Харамбаша; док „Стражилово“ не прештампакну хрватску приповецицу), већ откад залажу сву своју научност и красноречивост за мир и братство. Напротив, читајте хр-

ватска дела, што их издаје „Hrvatska Matica“, друштво св. Јеронима, читајте неке приповетке хрватских приповедача у „Vienacu“ и „Balkanu“, па, руку на срце, а ни од себе ни према себи, реците, мирише ли оно на братство? И кад се баш ми у овом листу пожалисмо (види 33. бр. „Стр.“ пр. г.) на интолеранцију хрватских приповедача (види роман: У поџи, у „Vienacu“ пр. г. и роман: Камо то води, у „Balkanu“ пр. г.), нама се одговара категорично, бацајући се блатом на сву омладину српску: „Покажите нам ваљане оригинале, бит ће и копије боље!“ (види 35. бр. „Vienacu“ пр. г.). А српска омладина нема онако братске песме за Хрвате, као што је пева хрватска Србима и по улицама и крчмама. Ми смо у своје време рекли, да књижевност не треба да носи на себи печат политичног трвења, ако се хоће мира искренога. То тврдимо и сад и увек, ма се и нашло повода противному. А повода таквога има (признајемо, него нек призна и друга страна) и овде и онде. Велика мисао не да се одмах остварити; но да ли ће се остварити, ту ваља промерити факторе, који за њу раде. Судићи по факторима с наше стране, ми верујемо у будућност сталнога братства између Српства и Хрватства. — „О Милићевићеву стилу и језику (вели приказивач на крају) не треба ни да говоримо, јер смо већ имали прилике, да кажемо, како га сматрамо данашњим најбољим познаваоцем хрватскога или српскога језика, ако можда и не у теорији, а оно у — пракси. Овај пут још нам је слађи Милићевићев језик, јер је писао цијело дјело ијекавштином, која на сваки начин нашем језику најбоље доликује, па ће можда Милићевић и за будуће остати при њој, што би веома користило, јер би по свој прилици потакло и остале српске писце, да га у том наследују, а то би такођер био један корак к нашем књижевном јединству, којегла нам нада све треба“. Дакле, и екавштина, јер њом највише Срби пишу, чак и она смета јединству; и све, што еметља јединству, са мо је, дакле, на страни Срба! Ко хоће јединства, мора и од своје стране моћи и хтећи уложити од свога исто онолико, колико иште и добија. Дакле, хоће ли, радовнали смо, „Hrvatska Matica“, на прилику, ову велику збирку народних песама, што их прикупља, издати с натписом: „Zbirka hrvatskih ili srpskih narodnih pjesama“, (или само „Sbirka hrvatskih narodnih pjesama“), кад све, што је до данас од тога посла прикупила српска рука и ћирилицом штампала, Хрвати од академичара до првошколаца називају: hrvatski ili srpski, кад је све, што ћирилицом изађе ваљано, наше hrvatsko ili srpsko? — И Књижевна смотра обешаје у свом последњем броју, да ће донети опширнији приказ о тој красној књизи Милићевићевој.

— Равни листови, — хрватски, немачки, те и неки српски, — пишу, како у Загребу борави редак гост, мухамедански певач Мехемед из Орашја (код Бишћа). Мехемед је тако звани беговски певач. Његов је позив, да иде од једнога бега до другога и да им пева најлепше народне песме. Међу мухамеданцима има много таквих певача у оном делу Босне, кога странци и Хрвати зову Турском Хрватском, а у Босни се не зове никако друкче него Босанском Крајином. У том крају је Мехемед један од најврснијих певача. Његово памћење је ризница најдрагоценијег блага умнога српскога народа. Пева их уз тамбуру. Тајник Matice Hrvatske, универзитетски књижничар Костреничић путовао је по Босни, да би зборник народних песама, што ће Matica Hrvatska до мало да их изда, (види 49. бр., „Стражилова“ 1886.) био што потпунији, те је нашао и Мехемед. И свеучилишни професор др. Лука Марјановић провео је распуст около Бишћа, те је скупљао народне песме. Мехемед му је сам отпевао

10.000 стихова, које је он, дакако, све прибележио. Али Matica се Hrvatska није тим задовољила, (што јој служи на част!) него позове Мехедеда у Загреб, да се онде испева у интересу, наравно, хрватске књижевности. Он казује своје песме под надзором Марјановићевим, те ће тако Matica прибавити богато народно благо, које је међу босанским мухамеданцима очувано неизопачено. Мехемед казује своје песме у једној свеучилишној дворани, срчући мрку и пушећи цигарете. До сад је забележено 18.000 стихова, а Мехемед није још ни близу краја. Нека нам је слободно на то надовезати неколико речи: У прошлој седници књижевног одељења „Матице Српске“ изнесено је на дневни ред: на што да се употреби 12.000 фор., што их је оставио народни меценат наш Герески с том напоменом, да се отуд помаже књижевност или онемогли књижевници? Но књижевно одељење није могло да дефинитивно реши то питање, него је упутило ствар књижевном одбору, да овај поднесе одељењу предлог, али да узме на ум: прикупљање и издавање народних умотворина и историјских старина и потпомагање онемоглих књижевника. Све то троје не да се ни близу извести. Што се тиче потпомагања онемоглих књижевника, свакако је племенита мисао; али Матица би наша куд и камо више заслуге стекла, када би створила могућност, да потпомаже књижевнике, док не онемогну, док могу писати и радити. Чекати да онемогну, (а није ништа лакше дочекати, него да српски књижевник онемогне, јер га нико и не подупире, да што дуже истраје), па га тек онда бојаги потпомаћи којом форинтом, није благодетно ни по књижевнике ни по књижевност те ни по народ. Јер с толишњом капиталом падао би толики интерес, да би срамота било и по народ и по књижевника, потпомагати га тако. Чекати пак, да тај капитал нарасте, колики би одговарао цели, помоћ би дошла тек после дванаестог часа! Па је ли то онда помоћ? Него крајње је време, да се поклоним и с наше стране народним умотворинама што озбиљнија пажња. Оне нас и прославише у туђем свету. Ту браћа Хрвати погодише, како се морално освајају провинције; а ми напустили књижање, да нам и ово мало, што имамо, развлаче из цуке материјалне спекулације. — Hrvatska је Matica ево првих дана ове године и опет канда по трећи пут издала позив на сабирање народних песама. Није јој доста, што је збирка „Hrvatskih narodnih pjesama“, коју је већ прибавила, „нарасла прошле године готово за добру трећину.“ Тако се ради, кад се хоће нешто да постигне; а у нас се брине: Шта ћемо онда, кад све народне умотворине покупи-мо, (!!) куд ћемо онда (бајаги толике силне) новце да давамо?“ Па од тешке бригае о томе, не бринемо се, колико ужасно много имамо да радимо, док не дође — донде. Угледајмо се, дакле, у томе на браћу Хрвате и — поучимо се једаред!

— Хрватски млади песник Август Харамбашић преводи Шекспирова Хамлета по немачком преводу А. В. Шлегела. Харамбашићев превод почео је да излази у 1. бр. „Balkana“ за о. г. Познато је, да у нас има већ два превода те класичне Шекспирове трагедије, један од младога, сада покојнога Косте Станишића, други од најбољег у нас

превођача Шекспирових драма, од самога Лазе Костића, а обадва с енглеског оригинала.

— Бележимо и ово. У једном од последњих бројева пр. год. једнога озбиљнога овдашњег листа у „Књижевним вестима“ читамо садржај 28. броја „Србинових записника“, што их записује „Србин“ Милош Грабовачки у Земуну. Међу осталима по натписима видимо, да је некаква песма, шта ли, приказана и нашем листу. Ми нисмо читали тога броја тих „записника“; но по томе, што се ту наш лист назива „Стражиловом“, што се „препоручује“ као атен-таторски (!!) лист, (ни мање ни више него баш „Стражилово“ атен-таторски лист!) можемо од прилике мислити, како му и песма гуди. Ко пак хоће да зна узрок тој ердитој немоћи „Србиновој“, нека прочита нашу белешку о његовим „записницима“ у 49. бр. нашег листа пр. г. И за то је, дакле, „Стражилово“ атен-таторски лист! — Не би се ми на ово ни осврнули, све да смо и тај број „записника“ добили у руке, да тај озбиљни лист, из којег дознадосмо за ово, није без икакве игде примедбе одмах испод „Parlamentär“-а, који препоручује, донео и препоруку „Србинових записника“. Ми не ћемо да подмећемо тому озбиљном листу никакву тенденцију против „Стражилова“; али отворено се морамо ипак на њ пожалити, што ни толико пажње не поклања једному књижевному листу, зарад достојанства и интереса саме књижевности, него, ма и у том и таком облику, пропушта тако пакостан и злоковаран нападај, каквога наш лист никако не заслужује нити по начелу нити по „греху“ у овом случају.

ЧИТУЉА.

Марија Димитријевића, пређе Рајковића, једна од првакиња уметница на Загребачком земаљском позоришту, а до пре две и по године дика и понос наше народне позоришне дружине, умрла је на св. Јована у пуној снази и бујности уметничког делања свог, тек што би за који дан навршила уметничког делања свог, тек што би за који дан навршила била 29. годину свог младог века. Покојница се родила године 1858. 30. јануара у Загребу од родитеља Јосифа и Јулије Дитмајер. Као девојчица од 14 година ступила је Рајковића у Београд, камо јој се родитељи били одселили, први пут на позорицу у улови Керистане у Рајмундовом „Распикући“. Године 1874. преселе се Дитмајереве опет у Загреб и ту је Марија започела свој уметнички рад. Одмах друге године пође за незаборављеног нашег Саву Рајковића, па кад је овај године 1877. дошао амо у Нови Сад у нашу позоришну дружину, допла је с њиме и верна му љуба. 1880. у зиму умре Сава а Рајковића и даље остане верна нашем народном заводу. Не верујемо, да је и једна српска глумица досад толико омиљена била у оностране српске публике, као покојна Рајковића. А она је ту љубав у сваком погледу и заслуживала. Са обилним својим приказивачким даром снајала је она увек строгу пажњу те је тако на позорици стварала ваза лепе и скроз проучене ликове. У најивној струци зацело јој дуго и дуго још неће бити равне у нас а и иначе јој је рад на позорици у сваком погледу ваза стојао на необичној уметничкој висини. Лака јој земља и вечан спомен у нашем народу!

САДРЖАЈ: На гробу Васе Чарапића. Од М. Ђ. Милићевића. — Мите Живковића. — Ново доба. (Наставак.) — Гласник. — Књижевне белешке. — Читуља.

— Из ничега. Приповетка о пропадању наших сељака. Од Шта је електризам? Од Стеве Милованова. — Ковчежић.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 фор. 50 новч. на по године, 1 фор. 25 новч. на четврт године. За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 фор. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а преплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад.